

לזכרו של אפרים שמאראגד

"הלומד מחברו פרק אחד, או אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד".
(אבות ו, ג')

מחלקת ההדרכה ש. צמח להוציא לפועל את הניסוי בתל יוסף בפיקוחו של אפרים, ואמנם הוסכם על כך, כשבאתי לאפרים וביקשתי לערוך ניסוי כזה, מיד הסכים וניגש לביצוע הדבר.

עם סיכום הניסוי לפי הרשימות המדוייקות שניהל אפרים הגענו למסקנה שבשימוש בחלב הכחוש לפיטום העגלים אפשר לקבל תמורה של 3 מיל בערך (ואז ה"מיל" היה בעל ערך ממשי!) עבור הליטר של חלב כחוש ואגב כך גם להגדיל במקצת את ייצור הבשר. דו"ח מפורט על ניסוי זה נתפרסם בזמנו ב"ידיעות" של מחלקת ההדרכה.

ביזמתו של מנהל מחלקת ההדרכה השתדלו המדריכים המקצועיים לשתף ככל האפשר את אנשי המשקים הוותיקים בפעולות שונות לקידום הענפים. כוונתו היתה גם עידוד הקמת "ארגונים" שיטילו על עצמם תפקידים כלל-ארציים בפיתוח הענפים מבחינה מקצועית תוך שקידה על כלכלתם הריווחית. הכנסת עובדים מהמשקים לתפקידים הנ"ל נעשתה לראשונה ע"י הזמנה או מינוי מטעם מחלקת ההדרכה, או בדרך של בחירות באסיפות ובכינוסים שהתקיימו אז ביזמת הנהלת המחלקה. וכך יצא שאפרים, בעודו עובד ברפת, השתתף בוועדה של "ספר העדר הארצי". כן הזומן אפרים מדי פעם לשמש שופט בתצוגות בקר, להשתתף בבחירת פרות הראויות לשמש "אמהות לפרות", לבחינת והערכת פרים-עגלים שנרכשו ע"י משקים שונים וכו'.

עם הופעת הניצנים הראשונים של האירגון (אח"כ – ההתאחדות), זכיתי גם אני להיבחר או להתמנות כחבר הוועד וחזר עימי שיתוף הפעולה משך שנים מספר עם יהושע כהני וסבון מבית-אלפא ועם נחשון מגבע; אך עם

מלאה שנה למותו של אפרים. שיתוף הפעולה בינינו משך עשרות שנים והידידות שנתקשרה בינינו מחייבת אותי לספר משהו על פועלו.

אפרים בא ארצה כ"רפתן", כמלווה משלוח של פרות הולנדיות, עבד כרפתן בכפר גלעדי ואחר-כך בתל יוסף, אולם עיקר כשרונותיו וכוח היצירה שלו נתגלו עם מילוי תפקידו כמוכיר התאחדות מגדלי בקר במשך 30 שנה.

פגישתי הראשונה עם אפרים היתה בתל יוסף; מצאתיו אז עוסק בעליית הרפת בבדיקת השומן של החלב, לאחר ביצוע ביקורת התנובה השיגרתית. תוך שיחה איתו נודעו לי הפרטים על השתלמותו בהולנד.

בעוד אפרים ממלא תפקידו כמרכז ענף הרפת בתל יוסף הבחנתי והתרשמתי שאין הוא שקוע אך ורק בבעיות הענף שבמשקו אלא מתעניין גם במצב הענף בארץ בכללותו.

ולא חסרו, כידוע, בעיות באותן השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, כשהוחל בהרחבת ההתישבות החקלאית. היו התלבטויות בשאלות ה"גזע" של הפרה המתאימה ודרכי טיפוחה. לאחר התוויית הדרכים בטיפוח וברכישת הפרות הופיעו כעבור שנים מספר בעית "עודפי" החלב ובאופן מיוחד – העודפים של חלב כחוש שלא היה להן כל דורש והיה הכרח להיפטר מהם ע"י שפיכתם לביוב.

במחלקת ההדרכה הועלתה אז ההצעה לנצל את עודפי החלב הכחוש לפיטום העגלים לבשר עד גיל של 3 חדשים. אי-אפשר היה להמליץ על הדבר בטרם נערך ניסוי כלשהו בשטח זה, לשם בירור אי-אלה שאלות הכרוכות בכך.

בתחנת הניסיונות דאז לא נמצאה האפשרות לבצע ניסוי כזה. הצעתי איפוא בפני מנהל

חבר השופטים בתערוכת הבקר בבאר טוביה, תש"ד. מימין לשמאל: ח. עפרוני, א. שמאראגד, י. עצמון, ר. וולקני וש. שחם.

של אפרים לתפקידו. החל משנת 1953 החלו להתפרסם סקירות אלה בחוברות "משק הבקר והחלב" והאחרונה שנערכה על ידו היתה זו של שנת תשכ"ד (1963/64).

מן הראוי לציין שסקירות אלו לא היו אוסף של מספרים וטבלאות בלבד כי אפרים היה מנתח ומפרש את תוצאות הביקורת, מעיר על ההישגים בכל שנה ומצביע על פיגורים בעדר זה או אחר. הייתי מיעץ גם כיום לבוקרים שלא "ידעו" את אפרים שיעיינו בסקירות הנ"ל למען ילמדו על תולדות טיפוח ופיתוח העדרים בעבר ואף כדי להסיק אי-אלו מסקנות לגבי פתרון בעיות שמופיעות בימינו.

השתתפתי עם אפרים ברכישת פרות בהולנד ובשווייץ והבחנתי די מהר בכושרו מכמה וכמה בחינות במילוי משימה זו. טביעת עינו החדה בהערכת הפרה ועזרתו למתווך בהולנד בשעת המשא ומתן עם האיכרים על המחיר סייעו במידה רבה להצלחת רכישת הבהמות שם. זכורני כיצד הוא ציין את "התפעלותי" בענין

הצטרפותו של אפרים לאירגון נתברכתי בשותף ובחבר בפעולות המקצועיות למשך עשרות שנים בכל בעיות הענף, שלא פסקו אף לאחר צאתנו מתפקידנו הרשמיים.

"קצר המצע מהשתרע" ואי אפשר לספר במסגרת זו על כל מעשיו של אפרים בקידום ענף הבקר; אמנה רק את אלה שרישומם בלט באופן מיוחד.

הפעולה הראשונה שהחל בה אפרים היתה הרחבת ביקורת התנובה בעדרים. אמנם אני התחלתי בה ואימנתי עובדים – רפתנים במשקים שונים לבצע פעולות אלה ולנהל את הרישום המתאים, אולם לא היה זה באפשרותם של המדריכים לארגן ולפקח על פעולה זו בהיקף ארצי. נתמנו ע"י ההתאחדות מבקרים בשכר והדרכתם והפיקוח על עבודתם היה מסור בידי אפרים. תוצאות הביקורת הזו סוכמו ע"י אפרים בסוף כל שנה חקלאית והדו"ח המלא פורסם בחוברת מיוחדת. הדו"ח הראשון היה לשנת 1934/35 והוא הופיע כעבור 3 שנים מכניסתו

בקנדה הוא התעניין שוב במתרחש במשפחת "דנדי" ובבואו הביתה סיפר לי בשמחה שאמנם לא טעה בשעת רכישת העגל ממשפחה זו.

במגעים שלי עם אפרים בעיניי מקצוע היה קורה שהיינו גם חלוקים בדיעותינו ועל שתי פלוגתות אזכור כאן. משנוכחתי שבעדרים שלנו טופחו כבר "משפחות" של פרות מתוכן אפשר היה לגדל פרי רבייה, קם אפרים בטענה שהנני פוגע בעיקרון "הכלאת הדחיקה" ו"קובל" ובהצעה של "פר מעורב" לרבייה עלולים אנו לפגוע בהשבחת הפרה הישראלית. היתה זו פלוגתא שלקחו בה חלק רבים מבין הבוקרים הוותיקים שבארץ. אולם לאחר שפעל פה ושם "פר מעורב" וצאצאיו לא הכזיבו כל עיקר, נשכחו הדעות החלוקות והוחל בארץ בבחירת "פרות עתודות" (אמהות לפרים) בעדרים שונים ובהרשמתן בפנקס מיוחד שהתנהל על-ידי ההתאחדות.

בטענה קשה עלי בא אפרים לאחר שפירסמתי דו"ח על ההזנה בעדריו וצינתי שיהיה כנראה הכרח להשלים עם 50% של מזון מרוכז בתפריט הפרות שלנו בעקב עליית תנובתן וצימצום ייצור המספוא במשקים. אפרים ראה במסקנות הנ"ל כעין בגידה בעיקרון של אספקה משקית מאקסימאלית, לו היטפנו שנינו בעבר. ריב זה שבינינו נסתיים עד מהרה ואפרים נוכח שמסקנתי הנ"ל ומשאלתי היו אופטימיות יתר על המידה, כי תוך שנתיים-שלוש עלה חלקו של המזון המרוכז במנה הכללית עד למעלה מ-70%. כאחת הפעולות החשובות ביותר של אפרים יש לציין את אירגון הייצוא של בקר חלב שלנו. בשיחות עם אפרים העליתי את הרעיון של ייצוא בקר רבייה ואף הזכרתי זאת כמשאלה בספרי, אולם לא שיערתי שאמנם תוקם "שלוחה" זו של ייצוא בשנים הקרובות. משהופיעו קשיים ראשונים בהגדלת אוכלוסית בקר החלב בארץ ועגלות רבות היו נמכרות לשחיטה בגיל של שבוע, נתעורר אפרים לפעול בכיוון פיתוח הייצוא. עוד קודם לכן הוא דאג לפרסום הפרה הישראלית בחוץ לארץ ע"י שיגור פרסומים לאנשי מקצוע, הארחות בארץ ואירגון סיורים בעדרים מצטיינים.

רכישת פרים. מלימודיו בהולנד הוא זכר שמותיהם של איראלה איכרים מטפחים שהתמחו בהצגת "סחורתם", ביחוד פרים, בצורה מרשימה ביותר, תוך סחיטת תנובות שיא של אמהות הפרים על-ידי הזנה גדושה, שהיתה מעל למקובל אצל רוב המטפחים בהולנד. מובן שבעד בהמות "מרשימות" מהסוג של "עמד" כאלה אף נדרשו מחירים מפולפלים. היינו מסתפקים איפוא ברכישת בהמות ממשקים מהסוג של "עמד", תוך בדיקה ובחינה יסודית של הבהמה עצמה ומשפחתה, בדרך זו חסכנו לא מעט כספים וגם לא נכשלנו בהערכת טיב הבהמות.

הופתעתי באופן מיוחד ממבצע רכישת אלפי הפרות והעגלות על-ידי אפרים בארצות-הברית, כשהיה צורך לספק בקצב מהיר בקר חלב להתישבות החדשה שהתרחבה עם קום המדינה. לא היתה חאפשרות לבחון את טיב הבהמות האלה לפי רשימות של ביקורת התנובה ולא לפי מוצאן מהאב, כי הקניה בוצעה במשקים, בהם לא היתה נהוגה ביקורת התנובה ורבייתן לא התקיימה בשיטת ההזרעה המלאכותית בזרימת פרים בדוקים, כפי שמקובל הדבר כיום. למעשה בוצעה הקניה לפי התרשמות ממראה הבהמות, ומסתבר שטביעת עינו של אפרים לא הכזיבה.

כשביקרתי בעדרים החדשים שהוקמו ממשלוחים אלה הופתעתי מרמת תנובתם הגבוהה וזאת – ללא פסילה חריפה בתוכם.

אפרים לא הסתפק בהישגים שהגענו אליהם בהשבחת העדרים ע"י השימוש בפרים הולנדיים בלבד וכשנודע לו על ההצלחות בגידול בקר החלב בקנדה, נסע לשם ואירגן משלוח של 58 פרות כדי לבחון אותן בתנאי הארץ; עיקר הצלחתו בביקור זה היה – רכישת הפר "דנדי", שזכה בתהילה רבה בארץ. "דנדי" זה לא היה מפואר כל עיקר במראהו, וביחוד בעיני בוקרים כאפרים שחונכו על הערכת האקסטריאר של הבקר כפי שהיה מקובל בפריזלנד. אולם לאחר בחינת כושר ההגנה במשפחת "דנדי" החליט אפרים לרכוש את העגל המכוער הזה בהתאם לאימרה: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו". באחד הביקורים הנוספים של אפרים

מערכת "משק הבקר והחלב", 1952. מימין לשמאל: שגב, עצמון ואפרים.

אם הייתי מטיל על עצמי את תרגום הספרים של אקלס ושל מוריסון, אילמלא המריץ אותי לכך אפרים.

אפרים שקד גם על העמקת הקורסים המקצועיים תוך תשומת-לב מיוחדת לחינוך "מרכזים" לענף וסייע לעבודת המחקר של ד"ר הירש.

מן הראוי להזכיר עוד את תרומתו של אפרים להגברת ייצור בשר הבקר בארץ, אם כי עיקר פועלו היה בפיתוח וטיפול בקר החלב. עם ביקורו בארצות-הברית הוא רכש מספר עגלות מגזע "ברהמה", החסון בתנאי אקלים קשים וכן מספר עגלות מגזע הבשר המפורסם "אנגוס". עגלות אלה הובאו לעכו לצורך בחינת כושר הסתגלותן לתנאי הארץ.

העגלות מגזע "אנגוס" לא עמדו בפגעי האקלים וקדחת הקרציות והוצאו לשחיטה. לעומת זאת הוכיח גזע ה"ברהמה" את עמידותו הטובה ורישומו ניכר כיום בעדדי בקר-בשר באזורי הארץ השונים, בהם מוחזקות הבהמות בשטחי מרעה טבעיים במשך רוב חדשי השנה. אפרים גם דאג להרחבת ההדרכה ושיתוף בפעולות אלה את שגב ממקוה ישראל והוא עצמו הקדיש לא מעט מזמנו לביקורי הדרכה במשקים, ובייחוד כאלה שנוקקו להדרכתו בשאלות כלכליות, בהן הוא גילה את הבנתו הרבה וחושו הבריא.

משנתרבו במשקים מכונות החליבה הוא

כיצד מצא אפרים את הדרך לעניין באופן מיוחד את בוקרי פרס בייבוא הפרה הישראלית, זאת איני יודע. אבל התמדתו בשיכנוע הקונים הצליחה ומשלוחי הייצוא הפכו במרוצת השנים לתופעה שכיחה.

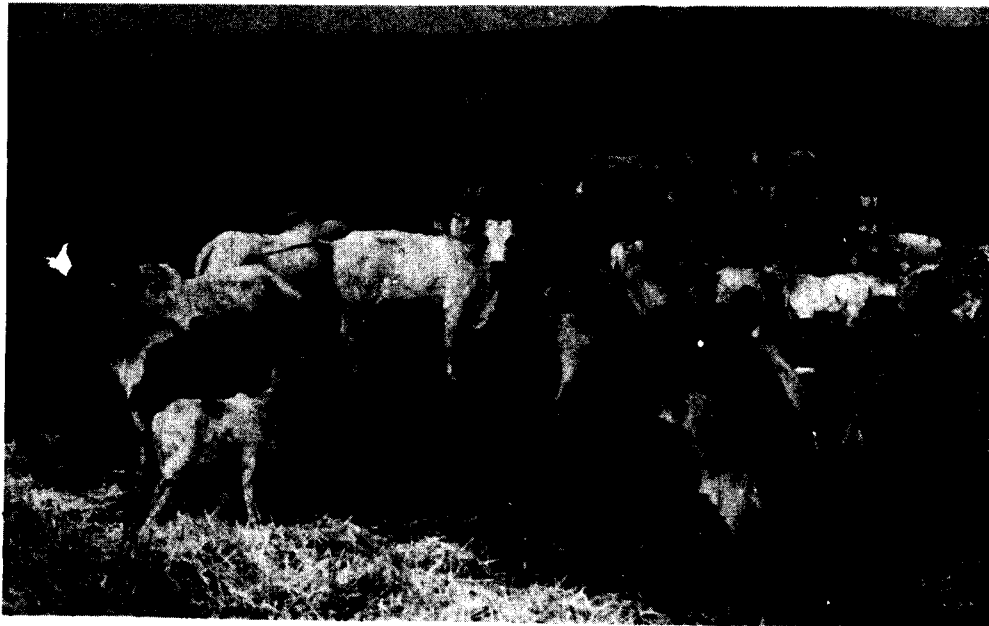
מן הראוי להזכיר באופן מיוחד את האמצעים בהם אחז אפרים כדי להבטיח הצלחת האחזות של הפרות שלנו בתנאי הטיפול שהיו נהוגים אז בפרס, והם: הצמדת מדריכים משלנו למשלוחים שיאמנו את העובדים שם בטיפול, בהזנה ובחליבה במכונה. אפרים עצמו אף שימש כיועץ הפיתוח וייצור המספוא באותם המשקים שרכשו את פרותינו. גישה זו באירגון הייצוא עזרה לא מעט לנצחונה של הפרה הישראלית בתחרות עם פרות-חלב שהגיעו לפרס מארצות אחרות.

ה"שלוחה" הזו של הייצוא שאפרים התחיל בה הפכה לאחת הרווחיות ביותר בענף הרפת בארץ והיא אף הולכת ומתרחבת – עם חדירתן של פרותינו לארצות שונות.

אפרים היה קורא בשקדנות בספרות המקצועית והוא גם שאף להשכיל ככל האפשר את בוקרינו בארץ על-ידי פרסום ספרות מקצועית. משטח זה התרחב במידה רבה שיתוף הפעולה בנינו וזוהי יום את ההוצאה לאור של הבטאון "משק הבקר והחלב". החוברת הראשונה הופיעה בסוף שנת 1952 וההתאחדות ממשיכה בפרסום הבטאון עד היום. כן מסופקני

במרכז: אפרים על כבש המטוס הראשון המוביל בקר לאירן, 1960.

עדר ברהמה בכפר רופין.

אפרים מקבל את פרס צימרמן, 1963.

אשמאד דימין: א. רוטבלט - מזכיר "החקלאית", י. עצמון, רבקה שמארגאד, אפרים שמארגאד, א. יפה - מנהל "החקלאית" ושרה צימרמן - גריס, בתו של ח. צימרמן ז"ל, מייסד ומנהל "החקלאית" במשך שנים.

בוקרים, אדוקים באמונתם הבפטיסטית. הם שוחחו עימו על התנ"ך ועל ארץ התנ"ך והביעו כנראה משאלה לקבל באמצעותו מים מהירדן. אפרים נענה לבקשתם ובהתאם לבקשתו השגחתי על מילוי חביות אחדות במי הירדן "כשרים" שהוטענו באחת האניות שהביאה פרות לארץ והיתה חוזרת ודאי ריקה, אילמלא נשאה את המטען של מי הירדן.

כשהחליטה ועדת הפרס ע"ש חיים צימרמן להעניק פרס זה לאפרים, היו רבים שהתפלאו ושאלו למה כה אחרה החלטה זו לבוא. עם פתיחת המסיבה לכבוד הענקת הפרס אמר ההמנחה אברהם יפה, דרך הלצה, שהח' אפרים "מחכה כבר 40 שנה לפרס". ההלצה הובנה יפה לכל עומקה על-ידי הנוכחים בטכס. אני ברכתי את אפרים וקל היה לברכו, בידעי כל פועלו, בהיותי עד לכל לבטיו, לשמחותיו ולצרותיו בתפקידו הציבורי.

ידעתי על המרירות שאפרים שתה בשנים האחרונות שלפני פרישתו מתפקידו, כי לא קלה היתה השליחות – לשכנע, להתווכח ולעמד על הדעה שהוא ראה אותה כנכונה ואשר הוא דבק בה.

קשה היה לו לשאת את ההסתלקות ממעשים של ממש, להם הקדיש מרבית שנות חייו, אולם התעניינותו במתרחש בענף לא פגה עד יומו האחרון.

יהי זכרו ברוך

י. עצמון – כבשנה

הזמין את חי הברון ומדריכים נוספים שימלאו את תפקידי ההדרכה בשטח זה מטעם ההתאחדות.

העבודה בענף הרפת הרי היא מייגעת למדי ומשעבדת. בחוף-לארץ, כגון בהולנד ובארצות אחרות מוצאים הבוקרים התפרקות מהמהעול הזה בביקוריהם בתצוגות ובירידים. אצלנו – הזדמנויות מסוג זה נדירות ביותר ובמשקים רבים היו "ברירות" מהמקצוע. בהנהגת פרסים לבוקרים מתמידים שהוא הנהיג הוא ראה פיצוי-מה לוותיקים מסוג זה ותמריץ מסוים לבוקרים צעירים לשאת בעול הקשה הזה.

ברוב הטכסים של הענקת הפרסים הטיל עלי אפרים להשמיע את הברכות לכבוד הזוכים ואודה שמילאתי תפקיד זה ברצון, כי גם אני הכרתי טוב את הזוכים ואף החשבתי את עצם המיבצע הזה. אפרים זיכה גם אותי בפרסים אף-על-פי שלא הוגעתי את עצמי במיוחד במילוי תפקידי ואף נהניתי ממנו. כשמלאו לי 50 שנה בא לביתי אפרים יחד עם החבר הירשפלד מנהלל והם העניקו לי את תעודת ההרשמה בספר הזהב. כן חושד אני באפרים שהיתה לו השפעה על ההחלטה להעניק לי את הפרס ע"ש חיים צימרמן. לכבוד רב זכיתי אני ובני משפחתי, כשאפרים ערך מסיבה לציון הופעת הספר של מוריסון שתירגמתי, והוא השמיע נאום לכבודי.

ואולי יהיה זה מן הראוי להעלות על הנייר גם אפיזודה, קלת-ערך לכאורה, שאף היא מבליטה קו מסוים באופיו. כשעסק אפרים ברכישת הפרות בארצות-הברית הוא בא שם במגע עם